

Байанай Аралдытыгы сценарийа

Оформление: тыа көстүүтэ, булт тэриллэрэ, түүлээхтэр, бэргэһэлэр, сиэл-арыы, сахалыы ас, чуораан.

Сыала: Сэтинньи ый- Байанай ыйа буоларын чинэтии

Сабаланыыта: Үтүө күнүнэн күндү оҕолор.

Саха омук быллыргы төрүттэрэ хара тыаттан, күөх далайтан бултаан, сылгы ынах ииттэн аһаан-үссэхэн, танас таннан олорубуттара. Тулалыыр айылҕаны харыстаан, киниттэн көрдөһөн, үнэн-сүктэн танара оностор этилэр. Сылга барыта 12 ый баар. Бу ыйдар бары айыылаахтар. Сэтинньи ый- Байанай ыйа. Бу кэмнэ саха дьоно-мунхалыылар, ойуур кыылын бултуулар.

Байанай- хара тыа хаһаайына, ойуур көтөрүн-сүүрэрин бас билэр, сүдү күүстээх иччи. Кини сайаҕас, эйэбэс майгылаах. Кини үөрдэбинэ-көттөбүнэ, санаата көөннүөрдэбинэ булчут киһиэхэ элбэх булду-алды, аһы-суолу биэриэн соп.

Булчуттар баай Байанайы ытыктыылар. Булчут бултааһын сиэрин-туомун тутуһуохтаах, үгэстэрин кэһиэ суохтаах, оччоҕо кинини Байанай харыстыыр.

Бултуур киһи түөрт сүрүн сиэрдээх буолуохтаах:

1 Ой-санаа өттүнэн ыраас буолуохтаах.

2 Оту-маһы мээһэ алдыатыа суохтаах.

3 Кыылы көтөрү, балыгы даһаны эстэр гына бултуо суохтаах, ымсыы буолары Байанай сөбүлээбэт.

4 Булчут бултаммыт кыыл, көтөр, балык ийэ кутун харыстыахтаах, бултаабыт булдун хайаан даһаны туһаныахтаах, сытытыа- ымытыа суохтаах, ол иһин чугас ыалларыгар бэрсиихтээх.

Сиэри-туому тутуспат буоллаһына Байанай хомойор, кэлэйэр, оннук киһиэхэ булдун чугаһаппат, күрэтэр.

Булчут бултуу барыан иннинэ аал уотун аһатар, күндүлүүр- маанылыыр, көрдөһөр, сиэллээх арыынан айах тутар. Булчут ханнык кыылы, көтөрү булуохтааһын чопчу быһаарынан Байанайтан көрдөһөн эрэн баран барыахтаах. Булчут киһи дьоно-сэргэтэ бары: «Өттүк харалаах, илии тутуурдаах төһөөр» диэн алһыы хаалаллар эбит.

Булчут киһирэр аал уотун аһатар

Алгыс: « Аал уотум иччитэ бырдыа бытык
Кырыык төбө хатан Тэмэрийэ,
Аһаа асхарый, күлүн аллай, мичик гын.
Байдам тутуур бары кэскил
Баай барыылаах, баай байанай тойон эһэккэм
Эйиигиттэн дьолу-саргыны көрдөһөр күнүм күһэйдэ,
Айах тутан ааттаһар күнүм ананна
Хаара тыам барахсан харайа турдун
Үрүн-хара туулээбиттэн
Үрэн-түрүйэн аһалан барар-кэлэр сирбэр
Саарбаны, саһылы тоһуйдун
Булт үтүөтун тосхой, аһаан чалларый, күлүм гын,
мичик гын.

Бултуур сэби-сэбиргэли харыстаан, сэрэнэн тутуохтааххын, сыһыана суох, туора киһи ороһуо суохтаах, оонһуур бобуулаах, булт тэрилин үрдһэн атыллааһын булду кэһиннэтэр, байанай киэр хаһыйар.

Хонооннор:

- Тиинг Кыһын сылаас уйатыгар маска тахсан хонооччу
Күнүс аһыы тахсарыгар аанын ыга сабааччы.
- Куобах Эдэр булчут саатын сүгэн хара тыаҕа хаампыта
Кутгас куобах ону билэн титирэстии сыппыта.
- Бөрө Манан хаары өрүкүтэн. Буурҕа тибэр, иһиирэр
Ыраах тыаҕа торҕон бөрө улуйара иһиллэр.
- Саһыл Албын саһыл күнү быһа куобахчааны сырыста
Кутгас куобах буута быста курун тыаҕа куотта.
- Киис Эдэр булчут саатын тыаһа дорҕоонноохтук
Эстиэҕэ, күндү түүлээх саарба кыылы бултаан-
алтаан кэлиэҕэ.
- Эһэ Хардан эһэ арҕах хастан утуйардыы оностор
Тэллэх тардар, аанын бүөлүүр буурҕа тыаһын
иһиллиир.

Бултуур тэриллэр:

1 Тыа кыылларын бултуурга капкан, туһах, сохсо, айа, хандаа, саа.

2 Мунҕа (баҕады) илим. Маннык чаастарга арахсар ийэ, кынат, бэчимэ, ыт мас, хотоҕос, тыастыган.

Булчут бултаабыт булдун тириилэриттэн араас киһи кэтэр таһаһын-сабын тигэллэр холобур бэргэһэлэр: киис, саһыл, хара саһыл, ондатра, куобах. (оҕолорго көрдөрүү).

Билигин оҕолор эһиэхэ хоһоон ааҕан иһитиннэриэхтэрэ.....

Кыыллар суолларын көрдөрүү.

Сылбырҕа, мүччүргэннээх кэмнэ уолуйбат, күүстээх-уохтаах, хорсун киһи булчут буолар. Кини ханнык баҕарар сыалы табар сытыы харахтаах буолар.

Билигин биһиги уолаттарбытын сыал бырахтаран көрдөрүөхпүт. (уолаттар уочаратынан мээчигинэн сыалы быраҕан күрэхтэһэллэр.

Тыа кыылларын хаамалларын музыка тыаһынан көрдөрүү.

Оҕолоор биһиги уолаттарбыт инникитин байанайдаах үчүгэй булчут буолуохтара диэн алгыбыт.

Сахаларга Байанай кэлэр бэлиэтэ-хобо тыаһа (чуораан тыаһыыр)

Байанай баарын бэлиэтэ-сахалыы астаах сандалы. Сандалыга бултаан бэлэмнэммит мааны астар ууруллаллар. Биһиэхэ бүгүн баар.....

Байанай аһыттан амсайан айаҕы минньитиэх иннинэ «Алакы» диэн анал тыл этиллиэхтээх.

Чэ, эрэ, оҕолоор, Байанай аһыттан амсайыаҕын (бары «Алакы» диэн сангараллар уонна үөрэ-көтө аһыыллар).

Байанай бэлиэлээх жетоннары туттарыы.